

CENTRI CIVILNIH INICIJATIVA

**ANALIZA PROBLEMA SA
«GRAĐANSKE LISTE
UNSKO-SANSKOG KANTONA»**

Bihać, august 2006. godine

**Ovaj dokument je financirala
Švedska međunarodna agencija za razvoj i suradnju, Sida.
Sida ne dijeli stavove koji su izraženi u ovom materijalu.
Odgovornost koja se tiče cjelokupnog sadržaja počiva na autoru.**

PREDGOVOR

Značajan pokazatelj sazrijevanja civilnog društva u izbornoj 2006 godini u Bosni i Hercegovini je činjenica da je veliki broj građanskih grupa i organizacija neposredno pred izbore, na organizovan način, iskazao svoje zahtjeve za rješavanje ključnih građanskih problema.

Svoje zahtjeve su iznijeli sindikati, mladi, povratnici, ekolozi, i drugi, a sve sa ciljem da „natjeraju“ političke stranke da, u predizbornom periodu u vrijeme borbe za političku naklonost građana, svoja izborna obećanja svedu u okvire realnosti i ne dozvole im da se političke predizborne kampanje pretvore u utakmicu tko će od takmaca dati veće (lažno) obećanje.

Za vrijeme općih izbora zakazanih 1. oktobra 2006. biti će birana i vlast Unsko-sanskog kantona. Dio problema građana Unsko-sanskog kantona je moguće riješiti i na kantonalnom ili uz pomoć kantonalnog nivoa vlasti.

Iz tog razloga je organizacija Centri civilnih inicijativa pokrenula aktivnosti na iniciranje ključnih problema koji određuju kvalitetu života građana. Problema na Unsko-sanskom kantonu ima jako mnogo, ali je za pet (5) njih ocijenjeno da su prioritetni za hitno i sistemsko rješavanje. Na osnovu takve „Građanske liste Unsko-sanskog kantona“ izrađena je analiza problema, određeni realni ciljevi iz kojih su proistekle i preporuke za praćenje njihovog rješavanja.

Da bi problemi Unsko-sanskog kantona bili riješeni, neophodno je da građani na predstojećim općim izborima izaberu one stranke koje su sposobne da uključe najkompetentnije i najspособnije kadrove za rješavanje nagomilanih problema.

Uvjereni smo da je vrijeme naivnih birača iza nas, isto kao što je prošlo i vrijeme neodgovornih političara, jer u periodu nakon izbora u inak političare bit će praćen više nego ikada.

Smatramo da je vrijeme obaveznog ispunjavanja izbornih obećanja također pred nama. Nadamo se da će Analiza biti od pomoći građanima da u predizbornom periodu procijene koje političke partije nude realna predizborna obećanja, a nakon izbora da im olakša praćenje da li se predizborna obećanja i realiziraju.

Centri civilnih inicijativa

UVOD

Od 1996. godine socijalno-ekonomsko stanje se u Unsko-sanskom kantonu konstantno pogoršava, tako da je jedan od najperspektivnijih kantona u Federaciji BiH u 2006. godini dospio na posljednje mjesto sa izraženom teškom ekonomskom situacijom i velikom nezaposlenošću, gdje **broj nezaposlenih premašuje broj zaposlenih**.

Građani USK-a s pravom očekuju zaustavljanje trenda nazadovanja Unsko-sanskog kantona u svakom pogledu, prestanak zapostavljanja kantona od federalne i državne vlasti, te pokretanje proizvodnih kapaciteta, što bi trebalo obezbijediti bolju kvalitetu života.

Od političkih stranaka i samostalnih kandidata očekuje se da njihovi predloženi programi imaju veći i utjecaj na poboljšanje ekonomsko-socijalnog stanja u USK-u, što bi dovelo do povećanja životnog standarda građana USK-a i kvalitete života uopće.

Nastojanje građana Unsko-sanskog kantona da u sudjelovanju u oblikovanju budućnosti koja će odražavati njihove nade za kvalitetniji život, **po prvi put je rezultiralo zahtjevima političkim strankama i njihovim kandidatima da odgovore na identifikovane prioritetne probleme sa**

Građanske liste Unsko-sanskog kantona:

- 1. PROBLEM NEZAPOSLENOSTI I NEUSPJEŠNA PRIVATIZACIJA**
  - Pokretanje (privatizacija) postojećih i stvaranje uslova za nove proizvodne kapacitete
- 2. PROBLEM NEPOSTOJANJA ADEKVATNOG SOCIJALNOG (PENZIJSKOG I ZDRAVSTVENOG) OSIGURANJA**
  - Kvalitetnije zdravstveno i socijalno osiguranje građana
  - Razvijena zdravstvena i socijalna zaštita
- 3. NEPOSTOJANJE DIJALOGA IZMEĐU SOCIJALNIH PARTNERA (SOCIOEKONOMSKO VIJEĆE)**
  - Odgovornosti izvršne vlasti
  - Poštivanje i provođenje zakona
- 4. NEPOSTOJANJE USLOVA ZA KVALITETNO VISOKO OBRAZOVANJE NA USK-u**
  - Osiguravanje uslova na Univerzitetu u Bihaću za kvalitetnije visoko obrazovanje
  - Donošenje zakonske regulative, standarda i normativa u skladu sa Bolonjskom deklaracijom
- 5. NERAZUMJEVANJE JAVNE POLITIKE PREMA POTREBAMA MLADIH**
  - Razvojni i socijalni programi za mlade
  - Uspostavljanje kvalitetnijeg odnosa između vlasti i mladih

Građanska lista Unsko-sanskog kantona je rezultat provedenih aktivnosti Centara civilnih inicijativa u okviru projekta «Građani i kantonalni parlamenti» postignut u saradnji sa građanima, predstavnicima nevladinih organizacija i biznis sektora.

Ovih pet oblasti/problema možemo predstaviti i kroz zahtjeve političarima i strankama da se kroz svoje programe obavežu na rješenje slijede ih problema:

- Nerealizirana strategija razvoja USK-a
- Nizak ekonomski rast
- Velika nezaposlenost i siromaštvo
- Rad na crno, siva ekonomija, slab rad kantonalnih inspekcijskih organa
- Loš Zakon o privatizaciji
- Neefikasna naplata doprinosa za socijalno osiguranje
- Velik broj lica bez zdravstvenog osiguranja
- Nepostojanje volje socijalnih partnera da kroz socijalni dijalog rješavaju nastale probleme i nesuglasice
- Nepostojanje ekonomsko-socijalnog vijeća u USK-u
- Nepostojanje uslova za kvalitetno visoko obrazovanje u USK-u.

Rješenje navedenih problema na Unsko-sanskom kantonu ogledalo bi se kroz provođenje slijede ih koraka:

I POVEĆANO ZAPOSŁJAVANJE kroz

- a) Implementaciju razvojne strategije USK-a
- b) Otvaranje poslovnih inkubatora i biznis centara
- c) Osnivanje novih preduzeća u svim oblicima vlasništva
- d) Ohrabivanje nezaposlenih za samozapošljavanje
- e) Izradu programa zapošljavanja i održavanje postojećeg nivoa zaposlenosti
- f) Omogućavanje jednostavnije i brže registracije preduzeća
- g) Izradu posebnog programa zapošljavanja mladih koji duže traže posao, žena i invalidnih osoba, kao i izradu programa zapošljavanja u poljoprivredi i na selu
- h) Formiranje tripartitnog tijela ekonomsko-socijalnog vijeća radi regulisanja odnosa na tržištu rada
- i) Uključivanje Poslodavaca i Sindikata u upravljanje strukturama Zavoda za zapošljavanje USK-a

II OSIGURANJE VEĆIH PENZIJA I ZDRAVSTVENE ZAŠTITE ZA SVE GRAĐANE kroz

- a) Veći broj zaposlenih
- b) Efikasniju naplatu socijalnih doprinosa
- c) Mogućnost korištenja zdravstvenih usluga u privatnim zdravstvenim ustanovama pod istim uslovima kao u javnom sektoru
- d) Bolju opremljenost zdravstvenih ustanova, naročito Kantonalne bolnice u Bihaću
- e) Besplatno liječenje za siromašne kategorije stanovništva USK-a i starije osobe od 65 godina starosti
- f) Racionalizaciju korištenja zdravstvenih kapaciteta, a time i izbjegavanje dupliranja kapaciteta kroz veću mobilnost pacijenata
- g) Smanjenje korupcije u zdravstvu
- h) Izbjegavanje ranog penzionisanja kao na inače zbrinjavanja radnika koji su ostali bez posla
- i) Pritisak na Vladu BiH da potpiše konvencije o socijalnom osiguranju sa državama gdje državljani BiH ostvaruju svoja socijalna prava
- j) Rješavanje pitanja imovine Penzionog fonda na području USK-a (npr. Dom penzionera)

III USPOSTAVLJANJE SOCIJALNOG DIJALOGA IZMEĐU PARTNERA kroz

- a) Uspostavljanje volje socijalnih partnera da pregovorima rješavaju probleme i nesuglasice
- b) Edukaciju socijalnih partnera za pregovore
- c) Uspostavljanje Socijalno-ekonomskog vijeća u USK-u
- d) Poštivanje postignutog dogovora između socijalnih partnera, naročito od strane Vlade USK-a

IV OSIGURANJE NEOPHODNIH USLOVA ZA NESMETANO FUNKCIONISANJE UNIVERZITETA U BIHAĆU kroz

- a) Izmjene Zakona o visokom obrazovanju definisati osnovna načela za provođenje organizacijske reforme Univerziteta u skladu sa odredbama Bolonjske deklaracije
- b) Univerzitet – pravno lice, Pravilima Univerziteta definisati funkcionalne i organizacijske aspekte
- c) Donijeti Zakon o naučno-istraživačkoj djelatnosti i osnovati poseban Fond za finansiranje naučno-istraživačke djelatnosti
- d) Izraditi racionalniju sistematizaciju i organizaciju poslova na Univerzitetu i obezbijediti moderan menadžment
- e) Formirati Univerzitetske centre ili urede za aktivnosti od zajedničkog interesa (osiguranje kvalitete, ...)
- f) Donijeti Standarde i normative za obavljanje djelatnosti visokog obrazovanja u USK-a, koji je sastavni dio cijena studija za svaku visokoškolsku ustanovu Univerziteta što je predušlov za uspostavljanje sistema finansiranja utemeljenog po studentu.
- g) Usvojiti novi model finansiranja Univerziteta i donijeti novi stimulativniji sistem plata i nagrada za zaposlene na Univerzitetu karakterističan za profesionalne organizacije
- h) Izvršiti reviziju finansijskog poslovanja visokoškolskih ustanova i reviziju angažmana vanjskih saradnika, te na svim nedeficitarnim mjestima izvršiti primanje mladih asistenata u stalni radni odnos
- i) Obezbijediti poseban Fond za finansiranje stručnog usavršavanja uposlenika Univerziteta u BiH, te kroz četvorogodišnji plan upošljavanja i stručnog usavršavanja obezbijediti minimum potrebnih vlastitih kadrova na Univerzitetu u BiH
- j) Osigurati prostor i opremu za sve visokoškolske ustanove Univerziteta u BiH

V USPOSTAVLJANJE KVALITETNIJEG ODNOSA VLASTI PREMA MLADIM kroz

- a) Kreiranje, usvajanje i sprovođenje Strategije za mlade
- b) Povećanje učestvoća mladih u društvenom (političkom, kulturnom, ...) životu USK-a
- c) Aktivniji i kvalitetniji rad Komisije za mlade Skupštine USK-a u segmentima života i obrazovanja mladih
- d) Uspješnim učenicima, studentima, postdiplomcima i doktorantima osigurati podršku za stipendiranje i naučno-istraživački rad
- e) Omogućiti veće zapošljavanje i preduzetništvo mladih
- f) Omogućiti kreditiranje stambene izgradnje mladim pod povoljnim uvjetima

Sve ove grane Unsko-sanskog kantona traže od političkih stranaka i nezavisnih kandidata kao rješenja u svojim izbornim programima, te njihovu obavezu i političku odgovornost kada preuzmu funkcije u USK-a.

1. **PROBLEM NEZAPOSLENOSTI I NEUSPJEŠNA PRIVATIZACIJA U UNSKO-SANSKOM KANTONU**

U USK-a izražena je najveća nezaposlenost u Bosni i Hercegovini. Broj nezaposlenih je veći od broja zaposlenih (radno sposobno stanovništvo) i konstantno raste.

Ovakav odnos nezaposlenih u odnosu na zaposlene proizilazi iz više razloga:

- tokom rata razrušeni i devastirani industrijski kapaciteti
- transformacija vlasništva iz društvenog u državno
- neuspješna privatizacija državnog kapitala (državnih preduzeća)
- neizvršavanje ugovorenih obaveza prilikom privatizacije državnih preduzeća
- nedostatak realnih razvojnih strategija kantona
- neplansko školovanje ljudi (kadrova)
- neprovođenje zakona koji regulišu ovu oblast
- prelazak sa planskog na tržišni oblik poslovanja
- postojanje crnog tržišta radne snage
- slaba organiziranost službi za zapošljavanje.

Nezaposlenost je najveći problem društva u USK-a. To je uzrok što građani ne mogu osigurati sredstva za normalan život. Problem predstavlja i formalna zaposlenost, što znači da je jedan dio radno sposobnog stanovništva zaposlen formalno, ali ne radi, ne prima plaću i nema zdravstvenog niti penzijskog osiguranja.

	2000.	2001.	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.
Zaposleni u USK	33276	31633	31181	31492	32940	32418	31163 (VII)
Nezaposleni u USK **	23859	27291	29005	30312	32830	36211	38149 (VII)
Stopa nezaposl.	41,76	46,31	48,2	49,0	49,9	52,8	55

Broj zaposlenih i nezaposlenih u USK-a po godinama i stopa nezaposlenosti (Izvor: Izvjestaji Ministarstva privrede USK-a, Socio-ekonomska analiza USK-a, i FZS).

Jedan dio stanovništva koji je formalno zaposlen nalazi se na tzv. otkanju posla, iako institut otkanja posla formalno ne postoji od 5.5.2000. godine.

Poznato je da je stopa nezaposlenosti u BiH najveća u Evropi, ali je tragično za USK-a, što je stopa nezaposlenosti u USK-a najveća u F BiH, iako je ovaj kanton u poslije ratnom periodu imao sve uslove da bude među prvima po općem prosperitetu.

Vlasti kantona bi morale, jer je krajnje vrijeme za to, da shvate da je nezaposlenost najveći problem ovog kantona i da sa njim i usvoje mjere kojima se smanjiti nezaposlenost za naredni period. Svakako, za to je neophodan plan za određeni period, mjere, rokovi i nosioci.

Općina	Nezaposleni XII 2004.	Nezaposleni XII 2005.	Index.04/05	Zaposleni X/2004.	Zaposleni X/2005.	Index.04/05
Biha	8293	8505	103,7	11370	11162	98,2
B. Krupa	3443	3677	106,5	2285	2289	100,2
B. Petrovac	818	969	118,5	1300	1303	100,3
Bužim	2060	2235	108,5	1079	1107	102,6
Cazin	7953	8551	107,6	4934	4779	96,8
Ključ	1984	2127	107,2	1823	1775	97,4
S. Most	4391	4783	109	4867	4486	92,2
V. Ključ	3888	5264	135,4	5667	4699	82,9
USK	32830	36211	110,3	33325	31600	94,8

Zaposlenost i nezaposlenost po općinama USK-a (Izvor: Izvještaj Ministarstva privrede USK-a)

Pored nepostojanja industrijskih kapaciteta, najveći problem je struktura i starost stanovništva koje traži posao. Najveći i broj mladih u nezaposlenim, pored onih koji po prvi put traže posao, su i oni između 40 i 60 godina starosti. Tu kategoriju stanovništva u najvećoj mjeri obilježavaju oni kojima su preduzeća prestala da rade, dok drugi dio otpada na one koji se ne mogu zaposliti zbog starosne dobi.

Jedan od uzroka visoke nezaposlenosti je svakako i neplansko školovanje stanovništva bez obzira na stvarne potrebe, a i školovanje prema odgovarajućim skromnim planovima nije urodilo plodom, jer se planovi uglavnom nisu ostvarili.

Privatizacija državnog kapitala je pretpostavljala nova zaposlenja i nova ulaganja i zaposlenje postojećih radnika. Međutim u najvećoj mjeri završilo se na pretpostavci. Na području USK-a je veoma malo uspješnih privatizacija, pa samim tim se stvorio još veći broj nezaposlenih. Uz to, jedan dio onih koji su imali sreću da rade, privatizacijom su izgubili posao.

Jedan od uzroka nezaposlenosti je zaposlenost ljudi koji su ostvarili pravo na penziju, a još rade. Njihov broj je neznatan, ali ipak postoji kao pojava.

Crno tržište radne snage je jedan od ozbiljnih problema u politici zapošljavanja USK-a. Zvanični statistički pokazatelji nezaposlenosti se uveliko razlikuju od stvarnog stanja, iz razloga pojave crnog tržišta radne snage (rad na crno). Poslodavci zapošljavaju radnike, ne prijavljuju ih, ne plaćaju poreze niti doprinose, tako da na ovaj način USK-a gubi velika sredstva koja bi poslužila ekonomsko-socijalnoj sigurnosti stanovništva i za novo zapošljavanje. Kako ovu pojavu spriječiti? Jedini je način pravo djelovanje inspeksijskih organa kao i razvijanje svijesti kod stanovništva da takve pojave prijavljuje inspeksijskim organima, te da ih javno ističe kao loše primjere.

Nezaposlenost u USK-a je najveći uzrok siromaštva u kantonu. Bez obzira na činjenicu da znatan broj nezaposlenih uspjeva steći određene prihode u neformalnoj ekonomiji, ova kategorija još uvijek živi u veoma lošim uvjetima.

Općina	Nezaposleni VII 2006.
Bihać	8775
B. Krupa	3795
B. Petrovac	1064
Bužim	2447
Cazin	9105
Ključ	2289
S. Most	4610
V. Kladaš	6064
USK	38149

Porezi i doprinosi na radnu snagu su još uvijek veliki i destimulativno utiču na povećanje zaposlenosti, a stimulatивно na izbjegavanje formalne zaposlenosti i plaćanje poreza i doprinosa. Država i kanton nisu stvorili ambijent za veće zapošljavanje, što im je zadatak. Okruženje nije stimulatивно za razvoj malih i srednjih preduzeća, koja imaju najveći potencijal za povećanje zaposlenosti. Ne postoji sistem pomoći nezaposlenim, osim u veoma malom obimu, a zbog neplaćanja poreza i doprinosa koristi ga veoma mali broj nezaposlenih. Poznato je da pravo na novčanu naknadu za vrijeme nezaposlenosti ima osoba za koju su uplaćivani doprinosi za slučaj nezaposlenosti u razdoblju od najmanje 8 mjeseci neprekidno u posljednjih 12 mjeseci ili najmanje 8 mjeseci sa prekidom u posljednjih 18 mjeseci.

Nezaposleni u kantonu čine više od 50% radnoaktivnog stanovništva sa trendom povećanja obzirom da je svakim danom sve više preduzeća koja prestaju sa radom.

Prisutna je i etnička diskriminacija u zapošljavanju na način da je raseljenim osobama onemogućen povratak na svoja radna mjesta na kojima su radili prije rata. Istina je to da se ovakvi slučajevi uvijek izvode pod okvirom drugih izgovora. Uz to, zapošljavanje u državnim preduzećima i javnim ustanovama najčešće je uvjetovano političkom podobnošću i pripadnošću određenim političkim strankama koje su na vlasti, pri čemu sposobnost i kompetencije nisu bitne.

Jedan od uzroka velike nezaposlenosti u USK-u je svakako i loša privatizacija državnih preduzeća. Već smo rekli da je privatizacija pretpostavljala zaposlenost, što se nažalost nije ostvarilo. Uzrok tome su loše odabrani i u zakonito metodi privatizacije u FBiH. Zakon o privatizaciji je dozvolio da se državna imovina mogla kupovati certifikatima, što je omogućilo raznim vrstama ratnih profitera i poratnim tajkunima da za radnike, bezvrijedne certifikate, kupe državni kapital i tako se još više obogate na račun onih od kojih su kupili certifikate ispod nominalne vrijednosti. Ocjena je da je sve navedeno smišljeno kako bi došlo do većeg raslojavanja društva.

Na području kantona većina preduzeća koja su prije privatizacije radila i zapošljavala radnike, više ne rade, a samim tim se i nezaposlenost povećala. USK-a je prvi u Federaciji BiH po broju raskida ili pokretanja sudskih sporova za raskid ugovora o privatizaciji državnih preduzeća, zbog toga što kupci ne izvršavaju obaveze iz ugovora, naročito kada su u pitanju plaćanje obaveza prema zaposlenicima, zadržavanje postojećih radnika i zapošljavanje novih. Zbog neefikasnosti sudova, sudski procesi za raskid ugovora traju i po nekoliko godina, dok za to vrijeme radnici ne rade, ne primaju plaćenu niti im se uplaćuju porezi i doprinosi na plaćenu.

Državna preduzeća koja su privatizirana javnim upisom dionica su u najtežoj situaciji. Prodaja preduzeća ovom metodom privatizacije ni im ne obavezuje novog vlasnika ni na kakvo ulaganje, niti novo zapošljavanje. U pravilu, takva preduzeća, osim izuzetaka, su nakon kratkog vremena prestala raditi, a radnici u njima ostali bez posla.

Stečajni postupci i likvidacija propalih preduzeća je spora i neefikasna. Evidentan je nedostatak educiranih kadrova za sprovođenje stečajne likvidacije preduzeća.

Sve pomenuto usložnjava i ovako veoma tešku situaciju u oblasti zapošljavanja, a uz to ne postoji niti odgovornost za ovakvo stanje.

GRAĐANSKI ZAHTEJEVI U IZBORNOM PERIODU

- Restrukturiranje javnih (državnih) preduzeća
- Osnivanje novih preduzeća u svim oblicima vlasništva
- Aktivnu politiku zapošljavanja provoditi kroz izradu programa zapošljavanja i sufinansiranja privrednih projekata i održavanja postojećeg nivoa zaposlenosti uz stručnu obuku i prekvalifikacije
- Stvoriti zakonski okvir koji će promovirati zapošljavanje i podsticati razvoj privatnog sektora
- Ubrzati proces privatizacije preostalog dijela državnih preduzeća, vodeći računa da se ne ponove dosadašnje greške na tom polju, bez opterećenja preduzeća visokim obavezama prema zaposlenicima koje nije moguće ispuniti
- Omogućiti jednostavniju registraciju preduzeća
- Precizno definisati status nezaposlenog lica
- Brisati iz evidencije lica koja su se registrirala kao nezaposlena samo radi ostvarenja određenih beneficija
- Formirati tripartetno tijelo (ekonomsko-socijalno vijeće) između socijalnih partnera vlada – sindikat – poslodavci, radi regulisanja odnosa na tržištu rada
- Raditi na smanjenju nivoa finansijskog opterećenja do nivoa koji ne bi stimulatивно djelovali na izbjegavanje plaćanja doprinosa
- Donijeti Zakon o radu i Zakon o zapošljavanju na nivou države BiH, čime bi se regulisalo tržište radne snage i osigurala pokretljivost radne snage na čitavoj teritoriji BiH.
- Utvrditi mjere i programe za održavanje postojećeg nivoa zaposlenosti
- Provesti brzi stečaj i likvidaciju u preduzećima u kojima nema drugog izlaza
- Podsticati razvoj neovisnog sudstva, a time ubrzati sudske postupke kod raskida kupoprodajnih ugovora privatiziranih preduzeća, koji nisu ispoštovani od strane kupaca

- Ojačati civilno društvo i osposobiti da kontrolira javni sektor (uspostaviti saradnju sa civilnim društvom na nivou USK-a)
- Stvoriti ambijent u kojem će civilno društvo, nevladine organizacije, udruženja poslodavaca i sindikati postati partneri vladi, te kroz tripartitno partnerstvo koordinirati rješavanje pitanja od interesa za razvoj
- Sainiti program zapošljavanja mladih koji duže čekaju posao, program zapošljavanja žena, program zapošljavanja invalidnih osoba, program zapošljavanja u poljoprivredi i na selu
- Davati prioritet programima koji zapošljavaju veći i broj lica, posebno mladih stručnih kadrova
- Povećati transparentnost podataka i kampanje u oblasti zapošljavanja prema javnosti i zainteresiranim stranama
- Radno zakonodavstvo koje bi se donijelo na nivou države BiH (Zakon o radu) trebalo bi sadržavati norme za sprečavanje svake diskriminacije u zapošljavanju.
- Vlade entiteta i države BiH moraju iznaći pravu mjeru za partnerski odnos sa sindikatima i udruženjima poslodavaca
- Uslove za ostvarivanje prava na novčanu naknadu za vrijeme nezaposlenosti učiniti fleksibilnijim
- Lica koja su ostvarila pravo na starosnu penziju, ako takvih zanimanja ima na tržištu rada, ne zapošljavati
- Pri zapošljavanju prioritet dati mladim ljudima koji duže čekaju posao i zapošljavanju žena, posebno udovica rata, zapošljavanju u poljoprivredi na selu, te zapošljavanju invalidnih lica.
- Podsticati dijalog između socijalnih partnera (sindikati-poslodavac-vlada) formiranjem tripartitnih tijela, radi regulisanja odnosa na tržištu rada.
- Osigurati dio sredstava iz budžeta USK-a kao participaciju u sredstvima kantonalne službe za zapošljavanje, namjenjenih zapošljavanju
- Smanjiti doprinose i poreze na plaće
- Osigurati aktivnu politiku Sindikata i poslodavaca u upravljanju strukturama Zavoda za zapošljavanje radi transparentnosti i kontrole trošenja sredstava prikupljenih doprinosom za slučaj nezaposlenosti, zašto postoji uporište u konvencijama i preporuka Međunarodne organizacije rada (MOR).
- Donijeti izmjene i dopune Zakona o privatizaciji čime će se osigurati efikasnija privatizacija i veći zapošljavanje
- Donijeti Zakon o reviziji privatizacije što će pridonijeti većem zapošljavanju.

2. PROBLEM NEPOSTOJANJA ADEKVATNOG SOCIJALNOG OSIGURANJA (penzijskog i zdravstvenog)

Socijalna sigurnost stanovnika USK-a je na veoma niskom nivou. Naročito je izražen problem zdravstvenog osiguranja, budući da su rijetki stanovnici kantona koji imaju uredno zdravstveno osiguranje. Ovakvo stanje u zdravstvenom i penzijskom osiguranju stvoreno je iz više razloga:

- Mali broj zaposlenih, a velik broj penzionera (1:1)
- Ne plaćaju se doprinosi za socijalno osiguranje
- Prijevremeno penzionisanje velikog broja zaposlenika iz reda oružanih snaga BiH
- Slaba opremljenost medicinskih ustanova
- Nije omogućeno korištenje zdravstvenih usluga u privatnim zdravstvenim ustanovama pod istim ustanovama kao i u javnom sektoru
- Postoje dupli kapaciteti zdravstvenih ustanova na malom području kantona, umjesto veće mobilnosti pacijenata
- Nema besplatnog liječenja za siromašne kategorije stanovništva
- Visoka decentralizacija zdravstva (12 fondova zdravstvenog osiguranja znatno doprinosi visokim troškovima u zdravstvu).

Zdravstveno osiguranje se osigurava redovnom uplatom doprinosa za zdravstveno osiguranje. Bez redovno uplaćenog doprinosa za zdravstveno osiguranje, bez obzira što je zaposlenik uredno prijavljen, ne može koristiti zdravstvenu zaštitu. To predstavlja najveći problem većem dijelu zaposlenika gdje poslodavac ne uplaćuje redovno doprinose za zdravstveno osiguranje, te samim tim ne omogućava svojim zaposlenicima da ostvare pravo na zdravstveno osiguranje, radi korištenja zdravstvene zaštite.

Zanimljivo je da su poslodavci obavezni plaćati doprinose za zdravstveno osiguranje retroaktivno, iako njihovi zaposlenici nisu mogli koristiti zdravstvenu zaštitu u periodu za koji se traži retroaktivna uplata, iz razloga redovnog neuplaćivanja doprinosa od strane poslodavca u tom periodu.

Na taj način radnici koji rade, a kojima poslodavac redovno ne uplaćuje doprinose za zdravstveno osiguranje su u nepovoljnijem položaju od onih koji su nezaposleni, a uredno su prijavljeni na evidenciju u službi za zapošljavanje, jer tamo mogu ostvariti zdravstvenu zaštitu. Zbog nemogućnosti korištenja zdravstvene zaštite i stanja socijalne bijede, dosta radnika je nažalost umrlo, jer im nije iz navedenih razloga pružena potrebna zdravstvena zaštita.

Jedan od navedenih razloga neadekvatnog zdravstvenog osiguranja je i nemogućnost korištenja usluga zdravstvene zaštite u privatnim zdravstvenim ustanovama pod istim uslovima kao i u javnim ustanovama, jer Kantonalni zavod zdravstvenog osiguranja nema sklopljen ugovor sa privatnim zdravstvenim ustanovama.

Doprinosi za zdravstveno osiguranje ne uplaćuju se ni za: izbjeglice, socijalno nezbrinuta lica, invalide (ratne i ostale), civilne žrtve rata, penzionere, itd.

Aktima Vlade FBiH smanjene su stope doprinosa za zdravstveno osiguranje za: vojsku, policiju, rudare, a i ovi doprinosi se ne uplaćuju.

Veliki je raskorak između prava i obezbjeđenja sredstava zbog navedenih problema.

Vlade na svim nivoima moraju poduzimati mjere koje bi prisilile obveznike uplate doprinosa (poslodavce) da izvršavaju svoje zakonske obaveze i na vrijeme uplaćuju doprinose za zdravstveno osiguranje. Potrebno je osigurati univerzalnu pokrivenost stanovništva kantona zdravstvenim osiguranjem i obezbjeđiti sredstva u Fondu zdravstvenog osiguranja za ostvarivanje prava po tom osnovu.

Jedan od glavnih problema u zdravstvenoj zaštiti je nepostojanje konvencija o socijalnom obezbjeđenju između BiH i država nastalih raspadom bivše Jugoslavije. To se naročito odnosi na republiku Sloveniju. Veliki broj stanovnika USK-a je decenijama zaposlen u Sloveniji, a njihove porodice žive na području USK-a i nemaju zdravstveno osiguranje. Isti slučaj je i u Njemačkoj i Austriji što predstavlja veliki problem, obzirom da jedan dio stanovništva USK-a radi i u tim zemljama, a njihove porodice žive na području USK-a i nemaju zdravstveno osiguranje. Identičnu situaciju imaju i penzioneri čije porodice žive na području USK-a, a koji su ostvarili penziju u pomenutim zemljama sa kojima država BiH nema potpisane konvencije o socijalnom obezbjeđenju.

Na području USK-a, kao i u cijeloj FBiH i državi BiH postoji veliki broj penzionera. Omjer je čak jedan penzioner na jednog zaposlenog, što predstavlja veliki problem. Zbog takvog stanja penzije su nedopustivo niske i velik dio penzionera je u stanju socijalne bijede i siromaštva. Teško finansijsko stanje u penzionim fondovima je uzrokovano i neredovnim i često nikakvim uplatama doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje od strane obveznika uplate doprinosa. Porezni obveznici čak godinama nisu uplaćivali doprinose za PIO. Poreska uprava kao ovlaštení organ za naplatu neuplaćenih sredstava nije skoro ništa poduzela da se doprinosi prinudno naplate. Doprinosi se ne redovno uplaćivala ni Vojska Federacije.

Problem nezaposlenosti starijih lica često je rješavan prijevremenim penzionisanjem, a na isti način je rješavan problem viška zaposlenih u Vojsci što je stvorilo probleme u penzijskim fondovima.

U BiH postoji više penzijskih fondova koji su opterećeni velikim brojem administrativnih radnika što utiče na povećanje administrativnih troškova. Inspeksijski organi redovno ne vrše kontrolu uplate doprinosa za PIO i ne poduzimaju mjere u cilju bolje naplate.

Inspeksijski organi slabo ili nikako ne kontrolišu «rad na crno» niti se po tom pitanju primjenjuje kaznena politika.

Pitanje imovine Fonda PIO u BiH i van BiH je ostalo ne rješeno i na taj način su zaleđena velika finansijska sredstva.

Sredstva iz privatizacije državnog kapitala u iznosu od 20 % kako je Zakonom o privatizaciji predviđeno, ne uplaćuju se redovno u fondove PIO.

Ovakvo stanje u PIO fondovima prouzrokovan je i ranijom praksom oslobođanja pojedinih firmi i javnih ustanova od plaćanja doprinosa PIO kao i kompenzacija doprinosa sa potraživanjima obveznika za namjensku proizvodnju.

Prilikom kupovine državnih preduzeća, kupci su se obvezali isplatiti zaostale plaćene radnicima, a time i doprinose na plaćene, međutim od toga je mali dio ispoštovan.

Kako je već pomenuto, prilikom novog zapošljavanja u većini slučajeva poslodavci ne prijavljuju radnike na PIO, niti na zdravstveno osiguranje. Inspektori ne obavljaju posao kako bi trebalo, jer su ili zastrašeni i ucjenjeni radnim mjestom od svojih pretpostavljenih ili su korumpirani. Uglavnom se kontrolišu mali poslodavci, dok se veliki zaobilaze.

GRAĐANSKI ZAHTJEVI U IZBORNOM PERIODU

- Donijeti nove zakone koji će regulisati zdravstvene usluge (npr. Solidarnost na nivou BiH ili barem entiteta)
- Osigurati veću mobilnost pacijenata
- Reformirati sistem fondova zdravstvenog osiguranja (postoji mnoštvo institucija koje esto međusobno konkuriraju i imaju ograničenu tehničku ekspertizu)
- Regulisati privatni segment zdravstvenih usluga, što znači omogućiti korištenje privatnog liječnika pod istim uslovima kao i korištenje liječnika iz javnog sektora
- Izvršiti racionalizaciju korištenja zdravstvenih kapaciteta, što znači izbjeći postojede dupliranje kapaciteta i usluga, kroz podesniji sistem i veću mobilnost pacijenata.
- Zdravstveni sektor učiniti transparentnim i javnim
- Povećati odgovornost zaposlenih u zdravstvu prema javnosti
- Zadržati sistem besplatnog liječenja za siromašne kategorije stanovništva i starije od 65 (70) godina.
- Smanjiti korupciju u zdravstvu
- Osigurati isti kvalitet zdravstvene zaštite u svim dijelovima zemlje
- Obezbjediti sredstva za korištenje prava iz obaveznog zdravstvenog osiguranja
- Obezbjediti povratnicima-penzionerima korištenje zdravstvene zaštite u mjestu prebivališta, bez obzira koja institucija PIO vrši isplatu penzije
- Izbjegavati rano penzionisanje kao način za zbrinjavanje otpuštenih radnika
- Povećati kontrolu inspeksijskih organa u cilju redovne uplate doprinosa za PIO i zdravstveno osiguranje za sve uposlene u USK-a

- Proširiti i adekvatno primjeniti mjere kaznene politike za «rad na crno».
- Uvesti dodatno dobrovoljno osiguranje
- Izvršiti pritisak na Vladu BiH da potpiše konvencije o socijalnom obezbje enju sa državama gdje rade naši državljani, a sa kojima do sada nema potpisanu konvenciju
- Vršiti kontrolu sredstava namjenjenih zdravstvenoj zaštiti i fondovima PIO od strane onih koji ih upla uju
- Prekinuti praksu osloba anja javnih firmi i ustanova od pla anja doprinosa.
- Izvršiti reviziju penzijskih i invalidskih fondova i sprovesti reformu radi smanjenja operativnih troškova penzijskih i zdravstvenih fondova.
- Prilagoditi zakonsku regulativu u ovoj oblasti stalno mijenjaju im uslovima i evropskim normama i standardima
- Provesti adekvatno prikupljanje socijalnih doprinosa od obveznika pla anja doprinosa
- Uvesti obavezno pla anje doprinosa za sve kategorije zaposlenih, uklju uju i i gra ane zaposlene u me unarodnim organizacijama i diplomatskim i konzularnim misijama
- Riješiti pitanje imovine penzijskih fondova u BiH i van nje (npr. Dom penzionera USK-a).

3. PROBLEM NEPOSTOJANJA DIJALOGA IZMEĐU SOCIJALNIH PARTNERA

Ekonomska i socijalna politika se planiraju u smislu omogućavanja prosperiteta svih članova društva. Ove dvije oblasti politike su toliko zavisne jedna o drugoj, da je razvoj jedne nemoguće bez razvoja druge. Produktivnost, koja je od suštinske važnosti za privredni rast u mnogome zavisi od stepena stabilnosti društva. S druge strane stabilnost društva podrazumjeva da stanovništvo ima pristojne uslove za život i rad i da uživa odgovarajuće i nivo socijalne zaštite.

Po mišljenju mnogih, trebalo bi omogućiti puno učestvovanje predstavnika radnika i poslodavaca, u procesu formiranja i sprovođenja ekonomske i socijalne politike. Udruženo učestvovanje svih strana u formiranju i sprovođenju nacionalne ekonomske i socijalne politike, lakše omogućiti postizanje kompromisa, radi ostvarenja ravnoteže između potreba ekonomskog razvoja i socijalne politike. Ovime bi se postigle i veće šanse za bolje sprovođenje donesene politike, a samim tim bi bio osiguran najviši stepen socijalnog mira.

U procesu formulisanja ekonomske i socijalne politike tripartitno djelovanje može da obuhvata savjetovanje, obavezivanje i neposredno pregovaranje. U sprovođenju ekonomsko-socijalne politike, tripartizam npr znači učestvovanje organizacije poslodavaca i radnika pored nadležnih organa u upravljanju tijelima uspostavljenim radi regulir

Vlada se još uvijek u pregovorima ponaša isključivo kao vlast, a ne kao socijalni partner. Predstavnici vlade u pregovorima žele da dominiraju, žele da budu medijatori u pregovorima, da određuju sve u pregovorima.

I onda kada socijalni partneri postignu dogovor, dogovor se u najvećoj mjeri od strane vlade ne poštuje. Vlada jednostavno ne želi izvršiti ono što se sa socijalnim partnerima dogovori.

Za nepostojanje adekvatnog socijalnog dijaloga između socijalnih partnera koji je u BiH postoji i određeni razlozi kao:

- Nepostojanje volje svih socijalnih partnera da pregovorima rješavaju nastale probleme i nesuglasice
- Slaba ili nikakva educiranost predstavnika vlasti i poslodavaca po pitanju rješavanja spornih situacija socijalnim dijalogom, ravnopravnih socijalnih partnera
- Nastup Vlade u pregovorima sa pozicije vlasti ne uvažavaju i druga dva socijalna partnera kao ravnopravne sebi
- Nepostojanje ekonomsko-socijalnog vijeća u kantonu
- Neizvršavanje postignutih dogovora između socijalnih partnera od strane Vlade.

Sindikati i udruženje poslodavaca dostavili su Vladi prijedlog sporazuma o formiranju ekonomsko-socijalnog vijeća na nivou USK-a, međutim Vlada USK-a ne želi da se ovo tijelo formira, što otežava i onako tešku ekonomsko-socijalnu situaciju, nesporazume i konflikte među socijalnim partnerima.

Strane u pregovorima, tj. socijalni partneri bi trebali imati pozitivan pristup potreban za uspješnu saradnju bez obzira što su im različiti interesi.

U suštini, tripartizam podrazumjeva konstruktivan pristup svih strana u rješavanju ekonomskih i socijalnih problema, zašto je potrebno stvoriti opću klimu uzajamnog poštivanja i razumjevanja.

Poslodavci, međutim, prirodno zanima puna sloboda u zapošljavanju i otpuštanju radnika. S druge strane sigurno zaposlenje je u interesu radnika, budući da je ono često jedini izvor njihovih primanja i jedini način izdržavanja njihovih porodica.

Do saradnje između partnera ne smije doći na štetu slobodnog udruživanja i prava na kolektivne pregovore. Saradnja teži obezbjeđenju uvjeta u kojima će nadležni organi vlasti na adekvatan način tražiti prijedloge i savjete organizacija poslodavaca i radnika (sindikata) kao što su:

- priprema i primjena zakona i propisa koji utiču na njihove interese
- uspostavljanje i funkcionisanje kantonalnih ustanova odgovornih za organizaciju zapošljavanja, stručnog obrazovanja i usavršavanja, zaštite radničkih prava, zdravlja radnika i socijalne sigurnosti
- izrada i primjena planova privrednog i društvenog razvoja.

Jedan od problema je također činjenica da novonastala udruženja poslodavaca nisu u mogućnosti da djeluju kao pravi partneri u pregovorima i dogovorima.

Isti je slučaj i sa kantonalnom vladom iji predstavnici, kao što je već rečeno, nisu osposobljeni za pregovore, niti su faktički udruženje poslodavaca i sindikat prihvatili kao ravnopravne socijalne partnere.

Sindikati i poslodavci nikako da se izbore za participiranje u upravnim odborima Službe za zapošljavanje, Fondu zdravstvenog osiguranja, kao i u kantonalnoj agenciji za privatizaciju, na to prema konvencijama MOR-a imaju pravo. Vlada i na taj način pokazuje da nije za istinsko rješavanje problema dijalogom ravnopravnih socijalnih partnera.

Vlada mora da shvati da funkcionisanje socijalnih partnera ne podrazumjeva samo učešće tri zasebne autonomne strane, već i to da je svaka strana u mogućnosti da pravilno obavlja svoje funkcije. Među socijalnim partnerima mora da se održi neophodna ravnoteža snaga. Socijalni partneri moraju da imaju u vidu da su dugoročno gledano, zajedno angažirani na ostvarivanju istih zadataka, iako se njihovi interesi u mnogim pitanjima razilaze, što je uobičajeno u slobodnim društvima.

Osnovni smisao tripartizma je da stvori klimu međusobnog poštovanja, uvažavanja i razumjevanja, a ne samo da omogućava sklapanje određenih sporazuma. Jedan od problema u dijalogu socijalnih partnera je otpor određenih poslodavaca i predstavnika vlasti prema pregovorima sa Sindikatom, kao priznatim zastupnikom interesa radnika. Socijalni partneri nisu potpuno informirani o problemima koji su tema pregovora, a nisu savladali tehniku i vještinu pregovaranja.

Na kraju treba posebno naglasiti da je moć zakona većta, ako ga obje ili sve tri strane prihvataju, nego ako se upotrebljavaju zabrane i sila zahtijevajući od Vlade USK-a u svojoj nemoći i neznanju poseže. U demokratskoj zemlji ni jedno rješenje ne može da bude trajno nametnuto, ako nije po volji svih strana, zbog toga bi socijalni partneri u budućnosti trebali uložiti maksimalne napore za ravnopravno učešće i potpuno povjerenje socijalnih partnera.

GRAĐANSKI ZAHTJEVI U IZBORNOM PERIODU

- Vlada kantona mora konačno istinski prihvatiti Sindikat i poslodavce kao ravnopravne socijalne partnere, ravne sebi.
- Vlada, sindikati i poslodavci se moraju educirati za vođenje pregovora u socijalnim dijalozima radi rješavanja određenih problema dogovorom.
- Postignuti dogovori i sporazumi sklopljeni i potpisani od socijalnih partnera se konačno moraju poštovati, kao što je to u slučaju u svim demokratskim i pravno uređenim zemljama
- Socijalni partneri moraju raditi i djelovati u okvirima zakona
- Socijalni partneri moraju posjedovati istinsku volju da sve probleme među socijalnim partnerima rješavaju dogovorom
- Socijalni partneri se moraju istinski uvažavati i u pregovorima nastupati argumentima
- Neophodno je da se hitno formira tripartetno tijelo – ekonomsko-socijalno vijeće na nivou kantona radi rješavanja nesporazuma između socijalnih partnera.

4. NEPOSTOJANJE USLOVA ZA KVALITETNO VISOKO OBRAZOVANJE U UNSKO-SANSKOM KANTONU

4.1. Ukratko o visokom obrazovanju u USK-a

U skladu sa obrazovnim sistemom BiH, po završetku etvorogodišnje srednje škole ispunjeni su uslovi za upis na neku od visokoškolskih ustanova u BiH.

Prije rata u BiH, na području Unsko-sanskog kantona su djelovale dvije više škole: Viša ekonomska škola i Viša mašinska škola. Nakon rata, politička situacija i novi oblik ustrojstva države, kao i realna potreba za većim brojem kadrova svih profila, rezultirali su time da je Vlada USK-a 1997. godine donijela Odluku o osnovanju Univerziteta u Bihaću, koji danas broji 7 fakulteta: Ekonomski fakultet, Tehnički fakultet, Pravni fakultet, Pedagoški fakultet, Biotehnički fakultet, Visoka medicinska škola i Islamska pedagoška akademija.

S obzirom da su prije osnutka Univerziteta, samo Viša ekonomska škola i Viša mašinska škola posjedovale odgovarajućeg nastavnog kadra i prostor, Univerzitet je već od svojih početaka bio suočen sa problemom nedostatnih resursa, posebno ljudskih, prostornih a potom i finansijskih.

Studij se na Univerzitetu u Bihaću odvija u okviru dodiplomskog (VI i VII stepen) te postdiplomskog studija. Izmjenama Zakona o Visokom obrazovanju USK-a, te novim nastavnim planovima i programima, od školske 2006. godine studij će se odvijati kroz 3 ciklusa, prema odredbama Bolonjske deklaracije. U toku su sveobuhvatne pripreme na Univerzitetu u Bihaću koje bi trebale obezbijediti neophodne uslove za novi oblik studija.

Za školsku 2006/2007 godinu predviđeno je za upis ukupno 1860 studenata koji će studirati po novom ECTS sistemu.

Prema podacima Rektorata Univerziteta u Bihaću trenutno je na USK-u oko 5000 aktivnih studenata.

4.2. Reforma visokog obrazovanja u BiH i neophodni preduvjeti za normalno funkcionisanje Univerziteta u Bihaću

Univerzitet u Bihaću nalazi se pred izazovom definisanja svoje misije, vizije i strategije ali i ostalih osnovnih razvojnih dokumenata koji će biti u skladu sa razvojem Bosanskohercegovačkog društva i evropskim integracijskim i globalizacijskim procesima. Ovi strateški dokumenti trebaju biti rezultat zajedničkog rada i promišljanja cjelokupne Univerzitetske zajednice i ostalih članica društva, na relaciji sa Vladom i Skupštinom USK-a.

Postojeća organizacija Univerziteta u Bihaću, ali i postojeća pravna regulativa nije u potpunosti kompatibilna onaj kakvu imaju drugi evropski univerziteti, pa je stoga sasvim razumljivo da je neophodno izvršiti ozbiljno strateško planiranje i nužne reforme (zakonski okvir) koji će omogućiti sprovođenje strateških ciljeva Evropskog područja visokog obrazovanja izražanih u Deklaraciji evropskih ministara visokog obrazovanja iz Bolonje (1999. godine).

Međunarodne evaluacije (CRE) provedene na Univerzitetima u BiH ukazale su na to da, s jedne strane, Univerzitet mora znatno ubrzati rad na donošenju svojih strateških dokumenata kako bi se što prije mogao uključiti u sve procese stvaranja evropskog visokoškolskog prostora, dok druge strane vlast mora obezbijediti uslove koji će omogućiti prekid «zastoja» univerzitetskog

razvoja i omogu iti Univerzitetu u Biha u da uspostavi standardnu univerzitetsku autonomiju u evropskom smislu koja podrazumjeva pravo i odgovornost Univerziteta da samostalno odlu uje:

- o unutrašnjoj organizaciji
- o nastavnim programima i uvjetima izvo enja
- o izboru nastavnika i drugog univerzitetskog osoblja
- o predlaganju i ustanovljavanju prora una unutar ograni enja budžetskih sredstava
- o ostvarivanju dodatnih prihoda unutar op ih preporuka države
- o srednjoro noj i dugoro noj strategiji i ulaganjima u razvoj.

Univerzitet u Biha u je taj koji treba da kao prioritet postavi brigu o osiguranju vrhunske kvalitete akademskog razvoja studenata i svim studentskim pitanjima, te da osigura referentni korpus znanja i vještina potrebnih za razvoj kantona i cjelokupnog društva

U ovoj analizi želimo ukazati na neke od najozbiljnijih strateških problema s kojima se susre e Univerzitet u Biha u i koje bi osniva Univerziteta prioritetno morao riješiti u narednim godinama. Kao najvažniji isti u se:

- Problem organizacije Univerziteta u Biha u
- Problem finansiranja Univerziteta u Biha u
- Problem nedostatka kadrova i loša kadrovska politika
- Problem prostora i neopremljenosti sa naglaskom na nizak stepen razvoja IT-a
- Problem nepostojanja osnovnih popratnih sadržaja neophodnih za osiguranje adekvatnog studentskog standarda

4.3. Problem neefikasne organizacije Univerziteta u Bihaću

Postoje a organizacija Univerziteta u Biha u, koja predstavlja dosta labavu asocijaciju njegovih jedinica (visokoškolska ustanova) sa jakim pravnim subjektivitetom, je dijelom nekompatibilna organizaciji evropskih univerziteta i iziskuje ozbiljno strateško planiranje i nužne reforme.

Osnovni organizacijski cilj reforme jeste Integracija Univerziteta u Biha u funkcionalnim i organskim povezivanjem njegovih sadašnjih dijelova. U cilju promocije i osiguranja integracije akademskog, finansijskog i prostornog planiranja i razvoja Univerziteta, jedinice ne bi trebale imati pravni subjektivitet, ve bi prema odredbama Bolonjske deklaracije Univerzitet trebao imati pravni subjektivitet, dok bi se Statutom Univerziteta predvidila sama organizacija Univerziteta, kao i nivo akademskih i finansijskih ovlaštenja njegovih jedinica.

Na ovaj na in omogu ilo bi se mnogo efikasnije upravljanje Univerzitetom u Biha u i efikasnije trošenje oskudnih resursa.

Novom organizacijom Univerziteta je neophodno jasno definisati raspored djelatnosti i odrediti koje od njih e se obavljati 1.) na nivou integrisanog Univerziteta, 2.) unutar visokoškolskih ustanova te 3.) one koje su primarno ograni ene na manje univerzitetske dijelove (fakultete, odjele, odsjeke, katedre, institute, laboratorije, itd.)

Novom organizacijom i raspodjelom trebala bi se obezbijediti operativnost i bolja koordinacija kroz manja kolegijalna tijela ime bi se izbjegla mnoga umnožavanja i paralelizmi mnogih univerzitetskih službi i pogona.

Da bi se sprovela odgovarajuća organizacijska reforma Univerziteta u BiH, osniva Univerziteta mora sprovesti odgovarajuće mjere:

- Odgovarajućim izmjenama Zakona o visokom obrazovanju (Univerzitetu u BiH) definisati osnovna načela za provođenje organizacijske reforme u skladu sa odredbama Bolonjske deklaracije, a Pravilima Univerziteta definisati pojedinosti potrebne za uspostavu funkcionalnih i organizacijskih aspekata. Zakonom obezbijediti integrisanje Univerziteta davanjem statusa pravnog lica samo Univerzitetu.
- S obzirom na to da su osnovna načela savremenog Univerziteta **jedinstvo nastavnog i naučnoistraživačkog rada**, neophodno je donijeti poseban Zakon o naučnoistraživačkoj djelatnosti kojim bi se stvorile potrebne pretpostavke za kvalitetan naučnoistraživački rad, kojeg trenutno na Univerzitetu gotovo i nema.
- Izraditi i usvojiti sve potrebne podzakonske akte (pravila, pravilnike, odluke, standarde i dr.)
- Izraditi novu racionalniju sistematizaciju i organizaciju poslova na Univerzitetu i visokoškolskim ustanovama.
- Obezbijediti moderan menadžment i utvrditi rukovodne, odnosno upravljačke strukture na Univerzitetu i visokoškolskim ustanovama.
- Formirati Univerzitetske urede ili centre za aktivnosti koje su od zajedničkog interesa. (osiguranje kvalitete na Univerzitetu u BiH i sl.)

4.4. Problem finansiranja Univerziteta u Bihaću

Sistem finansiranja je jedan od stalnih i gorućih problema Univerziteta u BiH. Pitanje izbora optimalne kombinacije udjela kantona (države) i tržišta u visokom obrazovanju je danas aktuelnije nego ikad do sada. Kanton svoju finansijsku podršku ni u kom slučaju ne smije uvjetovati gubitkom autonomije Univerziteta. S druge strane, povećanje tržišne orijentacije i oslanjanje na tržište, kao alokatora finansijskih sredstava, uz odustajanje kantona od otkrivanjima oblika finansijske intervencije nisu akcije kojima se želi približiti privatna i društvena korisnost. Intervencija kantona je najefikasnija kroz osiguranje direktnog finansiranja Univerziteta.

4.4.1. Karakteristike sistema finansiranja javnih univerziteta u zemljama Evropske unije

Direktno državno finansiranje u svim zemljama Evropske unije, najvažniji je izvor finansiranja javnih univerziteta. Univerziteti apsorbiraju od 48% - 100%, a zajedno sa izdacima za nauku od 59% do 100% sredstava za visoko obrazovanje predviđenih u državnim budžetima.

Preovladavajući mehanizam alokacije državnih sredstava je dodjela cjelokupnog predviđenog iznosa pojedinom univerzitetu «u komadu» («lump sum» ili «block grant»). Univerziteti imaju visok stepen samostalnosti usmjeravanja tako dodjeljenih državnih sredstava. Kako je najveći dio budžeta unaprijed određen obavezama za isplate plaća, univerzitetima je prepuštena i kadrovska politika. Dodjela državnih sredstava planira se na godišnjem nivou (kalendarska, tj. fiskalna godina). Visina sredstava se mijenja iz godine u godinu uglavnom ovisno o broju upisanih studenata dodiplomskih i postdiplomskih studija i/ili ovisno o broju zaposlenih («input

based system»). Visina nov anih doznaka univerzitetima diferencira se u svim zemljama prema studijskim područjima i studijskim grupama. Na osnovu **izračunate realne cijene studiranja po studentu** doznaju se različit iznosi pojedinim jedinicama.

Školarine dodiplomskog studija nemaju veće značenje u strukturi izvora sredstava evropskih univerziteta. Neke zemlje, uopće nemaju ovakvu vrstu prihoda.

Tržišna orijentacija evropskih državnih univerziteta pokazuje se širenjem saradnje sa privredom i neprofitnim organizacijama kroz istraživačke projekte, savjetovanja, ekspertize i «prodajom» postdiplomskih i specijalističkih obrazovnih programa po tržišnim cijenama.

Da rezimiramo: 1.) dominantan izvor finansiranja javnih univerziteta su budžeti države, 2.) školarine nisu važan izvor prihoda evropskih državnih univerziteta, 3.) takozvani vlastiti prihodi ostvareni na tržištu još nisu važan izvor prihoda evropskih državnih univerziteta.

4.4.2. Postojeće finansiranje Univerziteta u Bihaću

Univerzitet u Bihaću finansira dijelom Unsko-sanski kanton (u 2006. godini sa 57%, 3.207.305 KM) dok se dio sredstava obezbjeđuje kroz vlastite prihode (u 2006. godini sa 43%, tj. 2.450.432 KM.) Ovaj omjer od gotovo 50/50 nije u skladu sa trendovima u Evropi, niti je u skladu sa drugim univerzitetima u BiH. Primjera radi, Univerzitet u Sarajevu, koji karakteriše i jako veliki broj studenata (oko 60% BiH studentske populacije) iz drugih kantona F BiH što predstavlja posebno finansijsko opterećenje za ovaj kanton, finansira se sa 2/3 budžetski sredstava kantona dok se 1/3 ostvaruje kroz vlastite prihode Univerziteta. Ukupna izdvajanja kantona Sarajevo za visoko obrazovanje su oko 2,2 % BDP-a. U susjednoj republici Hrvatskoj, ta izdvajanja su preko 3 % BDP-a. Uzmemo li u obzir da je iznos BDP-a USK-a preko 700.000.000 KM, jednostavne računice govore da bi **realna izdvajanja za visoko obrazovanje u USK-a trebala biti oko 5 puta veća od postojećih. To je cilj kojem osnivač treba težiti u narednom periodu.**

Pored obezbjeđenja potrebnih sredstava, drugi problem vezan za finansiranje jeste raspodjela sredstava pojedinim fakultetima i visokim školama. Danas se ona vrši uglavnom prema «historijskim» podacima uz privremena linearna korigiranja. Planiranja u velikom broju slučajeva vrše se računovodstvene službe, i nekompetentne osobe, a samom planiranju se ne pridaje značajna pažnja. Ovaj sistem reprodukuje nasljedno stanje, ne uvažava promjene, ne podstiče racionalizaciju, pa je neodgovarajuć i, a što je nepravedan. Ovome treba pridodati i problem lošeg funkcionisanja trezorskog sistema poslovanja, odnosno vrlo lošu koordinaciju i kašnjenja sa izvršavanjima naloga između univerzitetskih jedinica i trezora. Razlog ovakve loše koordinacije se ogleda dijelom i u prebrzom prelasku Univerziteta u Bihaću na trezorski sistem poslovanja, bez detaljnih prethodnih priprema i sa jedne i sa druge strane.

Pretpostavka kvalitetne promjene sistema finansiranja jeste izračunata **realna cijena troškova studiranja po studentu** za svaku visokoškolsku ustanovu ili studijsku grupu s preciznom razradom udjela pojedinih troškova i uz realne standarde izvođenja programa i kriterijima njihove kvalitete. Taj bi obračun trebao biti osnovna pretpostavka modela državnog finansiranja, kao i određivanja cijene studija za one studente koji danas sami plaćaju studij i za strane studente, te polazna veličina za određivanje (mogućih) participacije studenata – školarine i kreditiranja.

Kada je u pitanju naučno istraživački rad, ne postoje izdvojena sredstva za ovu namjenu. U razvijenim evropskim zemljama, sredstva za ovu namjenu dodjeljuje posebno tijelo na osnovu konkursa i to je model koji bi se trebao primjenjivati i na Univerzitetu u Bihaću.

4.5. Problem nedostatka kadrova i loše kadrovske politike

Ljudski resursi predstavljaju osnovnu kariku svake organizacije. Od svog osnutka Univerzitet u Bihaću ima problem nedostatka odgovarajućih kadrova svih profila. Vremenom ovaj problem se usložnjava s obzirom na sve nekvalitetniju starosnu strukturu nastavnog kadra na Univerzitetu. Pogrešna politika upravljanja ljudskim resursima i oslanjanje na angažman gostujućih nastavnika i saradnika, bez aktivnog podsticanja i finansijskog potpomaganja usavršavanja vlastitih kadrova na Univerzitetu u Bihaću, dovela je do toga da ni nakon 8 godina od njegovog osnivanja Univerzitet nije obezbijedio ni minimum vlastitog nastavnog kadra. Ovo se direktno ispoljava na kvalitetu organiziranja i izvornosti nastave, kao i na dodatna finansijska opterećenja fakulteta.

Izmjenama Zakona o visokom obrazovanju USK-a i prelaskom na ECTS sistem studiranja ovaj problem bi u 2006. godini mogao eskalirati i uz problem finansiranja stvoriti velike poteškoće u finansiranju Univerziteta. Novi sistem studija koji predviđa intenzivan rad sa manjim grupama studenata, na pojedinim godinama studija zahtjeva angažman i do 4 puta većeg broja nastavnika i saradnika, što Univerzitet u Bihaću, sa trenutnim ljudskim potencijalima nije u stanju zadovoljiti. Ovome treba pridodati i činjenicu da se veliki broj profesora nalazi pred penzionisanjem, što još više usložnjava i ovako tešku situaciju.

Politika regrutiranja i upošljavanja na Univerzitetu u Bihaću je dosta loša i gotovo neobjašnjiva, budući da se na pojedinim fakultetima velikim dijelom temelji na upošljavanju, tj. angažmanu vanjskih saradnika, pa čak i u zvanju nižih asistenata iako se ni u kom slučaju ne radi o deficitarnom kadru. U ovakvoj situaciji profitiraju samo pojedinci koji izvlače korist iz ovakve situacije i kroz angažiranje na velikom broju predmeta na pojedinim fakultetima ostvaruju finansijsku korist, dok se kvaliteta nastave iz godine u godinu ruši.

Nepostojanje kvalitetnog sistema plata i nagrada za zaposlene na Univerzitetu u Bihaću, demotivirajuće djeluje na uposlenike, tjera mnoge na dodatni angažman na privatnim fakultetima i drugim ustanovama, što se u konačnici reflektuje na kvalitetu nastave.

Gotovo jedinstven slučaj u svijetu zabilježen je na Univerzitetu u Bihaću, a to je da mladi «znanstveni novaci» (asistenti) svoje postdiplomske/magistarske studije finansiraju iz vlastitog džepa bez pomoći fakulteta, tj. Univerziteta. U ovakvoj situaciji gdje im plata nije dostatna niti za školarinu (pored svih dodatnih troškova studija), nerealno je očekivati kvalitetu naučnog nastavnog procesa i bilo kakve pomake u razvoju Univerziteta.

4.6. Problem prostora i neopremljenosti Univerziteta, nizak stepen razvoja IT-a

Kao što smo u uvodnim napomenama rekli, Univerzitet u Bihaću je najmlađi javni Univerzitet u BiH. Osnovan je na temeljima dviju Viših škola koje su djelovale u gradu Bihaću i koje su jedine imale odgovarajući kadar i prostor za obavljanje svoje djelatnosti. Problem smještaja većeg broja fakulteta i Viših škola, i danas, 8 godina kasnije, i dalje egzistira. U 2006. godini, Vlada USK-a dodjelila je određeni broj, ranije vojnih objekata na korištenje Univerzitetu u Bihaću, čime su se stvorile realne pretpostavke da se riješi problem prostora za dva fakulteta.

Preostaje još problem smještaja Visoke medicinske škole u Bihaću koja je nova zgrada u fazi izgradnje, te renoviranje zgrade Ekonomskog fakulteta u Bihaću.

Uz prostor, normalno funkcionisanje Univerziteta u Bihaću i njegovih jedinica otežano je iznad prosječno niskim stepenom informatizacije i internetizacije Univerziteta u Bihaću. S jedne strane Univerzitet ne posjeduje odgovarajuću IT infrastrukturu, dok s druge strane evidentan problem predstavlja i nizak stepen IT znanja kod uposlenika, posebice nastavnog kadra. Ovaj problem se još više usložnjava činjenicom da ne postoji strategija informatizacije nauke i visokog školstva na nivou kantona. Dosadašnja ulaganja u izgradnju informacijske infrastrukture su nedostatna, a buduća ulaganja u ovu namjenu su upitna zbog nepostojanja izvora sredstava za ovu namjenu.

Za razliku od postojeće situacije, primjenom informacijskih tehnologija (IT) u svim aktivnostima u okviru Univerziteta mogu se postići ne samo velike materijalne i novčane uštede već i uveliko olakšati i unaprijediti rad i život studenata i nastavnika. Međutim, prava snaga IT-a koristi se tek njenom primjenom u samom obrazovnom procesu i njenoj reorganizaciji. Primjena IT-a omogućava se promjena obrazovanja iz područja učenja, promjena nastavnika iz predavača i ispitivača u mentore i podsticanje učenja. Jedino intenzivnom i ekstenzivnom primjenom IT-a moguće je ostvariti potreban protok informacija i znanja između naučnoistraživačke i visokoškolske zajednice i njenih partnera u svijetu, kao i sa državnim privredom i društvom u cjelini.

GRAĐANSKI ZAHTJEVI U IZBORNOM PERIODU

- Odgovarajućim izmjenama Zakona o visokom obrazovanju (Univerzitetu u Bihaću) definisati osnovna načela za provođenje organizacijske reforme u skladu sa odredbama Bolonjske deklaracije, a Pravilima Univerziteta definisati pojedinosti potrebne za uspostavu funkcionalnih i organizacijskih aspekata. Zakonom obezbijediti integrisanje Univerziteta davanjem statusa pravnog lica samo Univerzitetu.
- S obzirom na to da su osnovna načela savremenog Univerziteta **jedinstvo nastavnog i naučnoistraživačkog rada**, neophodno je donijeti poseban Zakon o naučnoistraživačkoj djelatnosti kojim bi se stvorile potrebne pretpostavke za kvalitetan naučnoistraživački rad, kojeg trenutno na Univerzitetu gotovo i nema.
- Izraditi i usvojiti sve potrebne podzakonske akte (pravila, pravilnike, odluke, standarde i dr.)
- Izraditi novu racionalizovaniju sistematizaciju i organizaciju poslova na Univerzitetu i visokoškolskim ustanovama.
- Obezbijediti moderan menadžment i utvrditi rukovodne, odnosno upravljačke strukture na Univerzitetu i visokoškolskim ustanovama.
- Formirati Univerzitetske urede ili centre za aktivnosti koje su od zajedničkog interesa. (osiguranje kvalitete na Univerzitetu u Bihaću i sl.)
- Donijeti zakonodavnu regulativu i druge akte u oblasti finansiranja (Standarde i Normative za obavljanje djelatnosti visokog obrazovanja u Unsko-sanskom kantonu, iji

je sastavni dio cijena studija za svaku visokoškolsku ustanovu Univerziteta u Biha u što je preduslov za uspostavljanje sistema finansiranja utemeljenog po studentu.)

- Usvoji novi model finansiranja Univerziteta u Biha u i po etu sa raspodjelom budžetskih sredstava visokoškolskim ustanovama prema usvojenim dokumentima.
- Obezbijedi instrumente kratkoro nog i dugoro nog planiranja prihoda i rashoda na Univerzitetu u Biha u.
- Donijeti Zakon o nau noistraživa koj djelatnosti kojim bi se osnovao poseban fond za finansiranje i odredilo nadležno tijelo i kriteriji za dodjelu sredstava za ovu namjenu.
- Pravnim aktima definisati novi Sistem plata i nagra ivanja (fiksna i varijabilna komponenta) na Univerzitetu u Biha u, koji e motiviraju e djelovati na uposlene na Univerzitetu i omogu iti im da se u potpunosti fokusiraju na nau no-istraživa ki rad.
- Izvršiti reviziju angažmana vanjskih saradnika na Univerzitetu u Biha u, i na svim ne deficitarnim mjestima izvršiti primanje mladih asistenata u stalni radni. Za ovu namjenu usmjeriti postoje e fondove namijenjene za zapošljavanje u USK-a.
- Obezbijediti poseban fond za finansiranje stru nog usavršavanja uposlenika na Univerzitetu u Biha u i kroz finansiranje stru nog usavršavanja do 2010. obezbijediti odgovaraju i broj magistara i doktora nauka.
- Po uzoru na praksu Kantona Sarajevo, te susjedne Republike Hrvatske, zajedno sa zainteresiranim bankama osnovati kantonalni fond za kreditiranje stambenog zbrinjavanja zaposlenih na Univerzitetu u Biha u, gdje bi se kroz povoljnije kamatne stope omogu ilo mladim znanstvenicima da riješe svoje stambeno pitanja.
- Adekvatno opremiti Univerzitet u Biha u svom potrebnom ra unarskom i drugom opremom te programskim alatima i aplikacijama izgraditi informacijski sistem Univerziteta koji e informacijski povezati sve organizacijske i administrativne aktivnosti u okviru Univerziteta te omogu iti pojedincima obavljanje svih funkcija na daljinu.
- Omogu iti svim studentima i nastavnicima potpuno slobodan i besplatan pristup Internetu u njihovom radnom okruženju u svim objektima Univerziteta
- Omogu iti studentima, nastavnicima i nau nicima besplatan pristupa relevantnim i potrebnim svjetskim nau nim bazama podataka i informacijskim servisima.
- Uspostaviti centar za primjenu IT-a u obrazovanju kao podršku nastavnicima i poticati nastajanje novih firmi za proizvodnju digitalnih obrazovnih materijala.
- Zatražiti od svih lanica Univerziteta da u roku od jedne godine svi podaci o studiju, kao i podaci o održavanju i rezultatima ispita budu dostupni na Internetu.
- Aktivno podsticati pilot projekte inovativne primjene IT-a u razli itim strukama s ciljem povezivanja Univerziteta i privrede.

Usko vezano za problem prostora evidentni su i odgovaraju i nedostaci neophodnih sadržaja koji bi trebali pojačati studentski standard na Univerzitetu u Bihaću. Urađena analiza nije mogla zaobići i same studente Univerziteta u Bihaću, koji su kroz panel raspravu vezano za loš studentski standard posebno izdvojili slijedeće probleme:

- Nedostatan bibliotekski fond Univerzitetske biblioteke u Bihaću
- Neadekvatne prostorije za rad (nastava i dr. aktivnosti)
- Nedostatak studentske menze i doma

Ovi problemi trebali bi se rješavati prema prioritetima i s obzirom na financijske mogućnosti osnivača planirati odgovarajuća nova sredstva za ovu namjenu.

5. **NERAZUMJEVANJE JAVNE POLITIKE PREMA POTREBAMA MLADIH**

Mladi u Unsko-sanskom kantonu, Bosni i Hercegovini, se nalaze u teškoj situaciji i više puta su definirani kao jedan od najugroženijih segmenata bosanskohercegova kog društva. Neophodno je postaviti okvire za djelovanje mladih i pristupiti rješavanju omladinske problematike.

U godinama nakon rata, malo se pažnje pridavalo pitanjima mladih. Zbog izostanka državnog okvira za mlade i/ili strategije, **mladi u BiH su se "izgubili" u javnoj politici**, tako da je iskorištavanje potencijala mladih ključno da bi se napredak BiH u obnovi i resocijalizaciji održao i nastavio ka ekonomskoj revitalizaciji.

Učešće mladih ljudi u javnom životu predstavlja jedan od glavnih ciljeva Vijeća Evrope. Podsticanjem, promoviranjem i pružanjem podrške učesnicima u mladima u javnom životu, dovode se u prvi plan ne samo problemi mladih ljudi, već i problemi koji ugrožavaju sve građane, kao što su nezaposlenost, diskriminacija ili pitanja ljudskih prava.

Učesnicima u mladima u javnom životu uspostavljamo savez između generacija, kako bi zajedno mogli razriješiti aktuelne probleme, ali i izazove koji ih očekuju u budućnosti.

Postojeće analize i aktualno stanje mladih trebaju poslužiti kao putokazi u rješavanju problema i polazna tačka u izradi Strategije za mlade USK-a.

Sadašnja situacija je takva da vlasti, ali i opozicija sa mladima komuniciraju jedino pred izbore. U Bosni i Hercegovini predizborni period je samo podsjetnik na brojne probleme mladih, koji su i dalje prisutni i na koje se bh. političari godinama ukazuju. **Izlazak samo 25% mladih na prošle izbore** je nepobitan dokaz apstinencije mladih uzrokovan ponašanjem političara.

Komisija za obrazovanje, kulturu, sport i mlade Skupštine USK-a iako je nadležna da daje prijedloge za unapređenje učesnika u mladima u javnom životu, ostvarivanje saradnje sa organizacijama mladih i iniciranje aktivnosti za poboljšanje položaja mladih u USK-u do sada to **nije radila**. Rad komisije se uglavnom svodio na razmatranje i očitovanje o dokumentima institucija i ustanova koje su u njenom djelokrugu i nadležnosti.

Deceniju nakon kraja rata, mladi više nego ikad žele oti i, **oko 77% mladih u zemlji dijeli mišljenje o nepostojanju perspektive.**

Od 1996. godine Bosnu i Hercegovinu napustilo je više od 100 000 mladih ljudi. Jedan od glavnih problema mladih je i nekvalitetan sustav obrazovanja. **BiH još uvijek nema državni zakon o visokom obrazovanju** te je na 39-om odnosno predzadnjem mjestu u Evropi po reformi visokog obrazovanja.

Trećina nezaposlenih u ovoj zemlji otpada na populaciju ispod 30 godina.

To su samo neki od statističkih pokazatelja i razloga zbog kojih mladi nemaju razloga da ostanu u ovoj zemlji.

Jasna je poruka da, ukoliko se nešto uskoro ne promjeni, BiH ima velike šanse da postane zemlja staraca.

Zakonodavna i izvršna vlast USK-a treba da sprovede aktivnosti kreiranja *Strategije za mlade u Unsko-sanskom kantonu.*

Također treba da se omogući svim mladim ljudima u USK-u uključivanje u kreiranje Strategije i na taj način da daju svoj doprinos u rješavanju problematike koja se isključivo tiče njih samih, a i samim tim postanu aktivni sudionici u ovom procesu.

Strategija za mlade USK-a bi trebao biti dokument koji definiše presjek trenutnog stanja položaja mladih u Unsko-sanskom kantonu, sadrži analizu problema sa kojima se najčešće mladi susreću (Omladinska politika) i formuliše mjere/programe za rješavanje definiranih problema mladih ljudi (Akcioni plan) iz slijedećih oblasti:

1. kultura i slobodno vrijeme;
2. prostori za okupljanje i rad mladih;
3. informisanje i mobilnost mladih;
4. zaštita životne sredine;
5. zapošljavanje i preduzetništvo mladih;
6. mladi sa posebnim potrebama;
7. zdravlje mladih;
8. rekreativni život mladih;
9. učešće mladih u društvu, omladinski i volonterski rad;
10. obrazovanje.

Potreba za izradu ovakvog dokumenta proističe iz odsustva strateških programa za mlade, kao i zbog nepostojanja razumijevanja za mlade i problema sa kojima se ova populacija suočava.

U izradi Strategije za mlade partnerski trebaju učestvovati predstavnici kantonalne i općinske vlasti te predstavnici mladih (uspješni, obrazovani i prepoznatljivi) i omladinskih nevladinih organizacija sa USK-a, da bi rezultat bio realan i u praksi primjenjiv odnosno izvodljiv.

Da bi proces uvođenja omladinske politike bio u skladu sa evropskim najboljim praksama treba kao osnov koristiti slijedeće dokumente:

- Evropska povelja o učešću mladih u životu na općinskom i regionalnom nivou (Vijeće Evrope – Povelja uključena u Rezoluciju 237 Stalne konferencije predstavnika lokalnih i regionalnih vlasti u Evropi, usvojena 19. marta 1992. godine)
- 11 pokazatelja za državnu omladinsku politiku Evropskog omladinskog foruma,
- SIROP – Specijalni izvještaj o razvoju omladinske politike, OIA BiH (12 elemenata / mehanizama).

Omladinska politika ne predstavlja samo općina rješavanja problema mladih, nego se razvija u posebne programe i mjere kojima se unapređuje pozicija i status omladine, ali i populacije koja ne pripada statusu omladine (kategorija lica od 13 do 18 godina – adolescenti). Omladinska politika je strategija razvoja omladinskih struktura na lokalnom i regionalnom nivou koju vlast preuzima u cilju rješavanja problema i potreba mladih.

Omladinska politika je strategija vlasti kojom, putem različitih metoda i procesa, vlast preuzima odgovornost, obavezu i brigu u rješavanju potreba i problema mladih.

Kreiranjem, usvajanjem i realizacijom Strategije za mlade vlasti Unsko-sanskog kantona iskazale bi jasno i dugoročno opredjeljenje u stvaranju socijalnih, obrazovnih, kulturnih, materijalnih, političkih i drugih uslova za trajnu dobrobit mladih te njihovo aktivno, potpuno i odgovorno učešće u društvenoj zajednici.

Strategija za mlade je dokument razvojnog karaktera i ima za cilj poboljšanje pojedinih oblasti koje su sfera interesovanja mladih ljudi.

Strategija za mlade treba da sadrži programe koji se realiziraju u periodu od pet godina (npr. 2006. – 2011. godina) i trebaju biti raspoređeni na osnovu istraživanja te isticati posebnu važnost brige vlasti i općedruštvenog djelovanja na vešpomenutim oblastima.

Potrebno je formirati Radnu grupu kao poseban tim za kreiranje Strategije za mlade.

lanovi radne grupe trebaju biti: stručni saradnik za mlade, Komisija za mlade, predstavnici omladinskih organizacija i pojedinci koji imaju iskustva u radu sa mladima i koji su stručni iz spomenutih oblasti, odnosno programskih područja.

Osnovni akteri u procesu kreiranja omladinske politike, osnovne grupe:

1. Država – vladin sektor (vladina tijela, stručni timovi i dr.)
2. Omladinski sektor sa omladinskim organizacijama
3. Meunarodna zajednica/meunarodne organizacije
4. Stručne institucije (zavodi, instituti, akademska zajednica i sl.)
5. Javnost (mladi)

GRAĐANSKI ZAHTJEVI U IZBORNOM PERIODU

- Kreirati, usvojiti i sprovesti Strategiju za mlade
- Povećati učešće mladih u društvenom (političkom, kulturnom,...) životu USK-a
- Aktivniji i kvalitetniji rad Komisije za mlade Skupštine USK-a u segmentima života i obrazovanja mladih
- Omogućiti veće zapošljavanje i preduzetništvo mladih:
  - a) otvaranje poslovnih inkubatora i biznis centara
  - b) povećanje savjetodavno-poslovnih usluga i ohrabrivanje za opcije samozapošljavanja
  - c) donošenje poticajnih programa zapošljavanja lica sa visokom stručnom spremom koja prvi put zasnivaju radni odnos
- Uspješnim učenicima, studentima, postdiplomcima i doktorantima osigurati podršku za stipendiranje i naučno-istraživački rad